

ภาวตะ-สยาม มูๆ ไทย ไสยๆ จีนเตี้ย

จากพระแม่ลักษมีสู่อาร์ตทอย

คมกฤษ ชูเกียรติ

ศิริพจน์ เทส่ามานะเจริญ บรรณาธิการ

สืบรากหาความหมาย ศาสนา-ความเชื่อไทยร่วมสมัย

ฉบับพิเศษ
ศิลปวัฒนธรรม

ກາສຕະ-ສຳມ

ມຸ່ ໄທຍ ໄສຍ ອັນເດີຍ

การตะ-สยาม มู๋ ไทย ไสยๆ อินเดีย

คมกฤษ อุ้ยเต็กเค่ง

ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ บรรณาธิการ

ราคา 300 บาท

ฉบับพิเศษ

ศิลปวัฒนธรรม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไทย ไสยๆ อินเดีย

• คมกฤษ อุทัยวงศ์

ศิริพงษ์ เหล่ามานะเจริญ บรรณาธิการ

พิมพ์ครั้งแรก : มีนาคม 2568

ราคา 300 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

คมกฤษ อุทัยวงศ์.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไทย ไสยๆ อินเดีย.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2568.

272 หน้า.

1. ความเชื่อ. I. ชื่อเรื่อง.

121.6

ISBN 978-974-02-1942-2

สำนักพิมพ์มติชน | www.matichonbook.com

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคนาท, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์
- ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภณ, หทัยชนก ชิวโมกข์
- บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุธารธรรม
- บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนวานิช
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ปิยวัฒน์ สีแดงสูง
- พิสูจน์อักษร : เมตตา จันทร์หอม
- ศิลปกรรม : พลอยทิพย์ เกษมรัตน์
- ออกแบบปก : Rabbithood Studio
- ประชาสัมพันธ์และการตลาด : ธัญลักษณ์ ทองสุข, ณัฏฐา เขียวกุล

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชาชนเวร 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนเวร 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน)

12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนเวร 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruean Rd., Prachanivate 1, Chatuchak,

Bangkok 10900 Thailand

f matichonbook @matichonbook

d @matichonbook X @matichonbooks @ matichonbook

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ
ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

MATICHON
PREMIUM
PRINT

ฝ่าย MATICHON PREMIUM PRINT

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)

รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424

email: print.matichon@gmail.com

f Matichon Premium Print

ในกรณีที่หนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์
เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว
กรุณาติดต่อมาที่ email: matichonbook.sales@gmail.com
หรือ inbox: f matichonbook เพื่อขอเปลี่ยนแปลงใหม่

สารบัญ
 ภารตะ-สยาม มุข ไทย ไสยๆ อินเดีย

“มุข ไทย ไสยๆ อินเดีย” ในจักรวาลความคิด
 “ภารตะ-สยาม” ของ คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง
 โดย ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ (8)

ภาคแรก ทะลวงมุข ทะลุไสยๆ เข้าใจหลากมุม

1 การกลับมาของความสนใจ “ไสยศาสตร์” ในคนรุ่นใหม่	4
2 ไสยศาสตร์เป็นศาสนาของคนปัญญาอ่อน?	12
3 พุทธศาสนในไสยศาสตร์	21
4 “ศาสนาไทย” ในศาสนา “ผี พราหมณ์ พุทธ”	28
5 ร่างทรงแห่งรัฐ	35
6 “กรรม” ในทัศนะศาสนาฮินดู	43
7 โหราศาสตร์กับศาสนา	50
8 พลังของ “ม้าสายลม” และ ธงมนตร์ในพุทธวิधिทิเบต	58
9 พลังของ “กิ” อันศักดิ์สิทธิ์	67
10 ความหวัง การมู และก้าวข้ามมู?	76

ภาคสอง ชวนส่องปรากฏการณ์ มุข ไทย ไสยๆ อินเดีย

11 “โคโรนาเทวี” – เมื่อความกลัวกลายเป็นศรัทธา	86
12 ท้าวเวสสุวรรณ who are you?	95
13 ความเข้าใจเรื่อง “ตรีมูรติ”	104
14 “ทัตตาเตรยะ” พระตรีมูรติท้องถิ่นยอดนิยม	113
15 ความรัก สังคมไทย และพระตรีมูรติ (again and again)	121
16 ฉลองที่ปาวลี: ทำความเข้าใจ “พระแม่ลักษมี” กันเถิด	127
17 ต้อนรับที่ปาวลี: เรียนรู้พระแม่ลักษมีในวิถีพุทธ (1)	136
18 ต้อนรับที่ปาวลี: เรียนรู้พระแม่ลักษมีในวิถีพุทธ (จบ)	144
19 พระแม่ลักษมี กำลัง “มา”	153
20 พระพุทธรูปผู้หญิงในความเชื่อชาวไทย	162
21 บวชพราหมณ์?	169
22 สานสัมพันธ์ “ศาลเจ้าที่”	176
23 ครูกายแก้ว	183
24 ผู้วิเศษเด็ก: เรื่องที่สังคมต้องระวังและไตร่ตรอง	191
25 เทรนด์การตลาดเทวรูปไทย และความไม่สนใจประติมานวิทยา	200
26 ความอ้วนของพระคเณศ ปัญหาของผู้ศรัทธาและศิลปิน?	208
27 “เทวรูป” กับ “อาร์ตทอย” ในพรมแดนที่พร่าเลือน	216
28 เทวาลัยเจ้าแม่กามาชา: ที่แสวงบุญใหม่ของคนไทยสายมู	224

ภาคส่งท้าย บทระลึกถึง คมกฤษ อุ้ยเต็กเค่ง

คมกฤษ อุ้ยเต็กเค่ง: เส้นทางบรรจบกัน

ของพหุนิยมทางศรัทธากับสังคมนิยมทางปัญญา

โดย พิพัฒน์ สุยะ

237

บทส่งท้าย: มรดกทางความคิดของพีตูล

โดย กิตติศักดิ์ ไถวสมบัติ

243

“มูฯ ไทย ไสยๆ อินเดีย”
ในจักรวาลความคิด “ภารตะ-สยาม”
ของ คมกฤษ อุ้ยเต็กเค่ง

1.

หนังสือภารตะ-สยาม มูฯ ไทย ไสยๆ อินเดีย เล่มที่คุณกำลังอ่านอยู่ในขณะนี้ เป็นหนังสือรวมข้อเขียนจำนวน 28 ชิ้น ที่ ผศ. คมกฤษ อุ้ยเต็กเค่ง (พ.ศ. 2524-2568) แห่งภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (หรือที่ใครหลายคนรู้จักกันในชื่อของ “เซฟหมี” หรือไม่กี่ “อ. ตุล” โดยในบทนำนี้จะเรียกว่า อ. ตุล ตามอย่างที่ผมเรียกหากันโดยส่วนตัวเป็นปกติ) ข้อเขียนทั้งหมดคัดเลือกมาจากคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” ซึ่งตีพิมพ์ลงในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ เป็นประจำทุกสัปดาห์มาตลอดเกือบสิบปีที่ผ่านมา ด้วยตัวของ อ. ตุล เอง

และเมื่อถูกคัดเลือกจากคอลัมน์ที่มีชื่อว่า “ผี-พราหมณ์-พุทธ” แล้ว เนื้อหาที่อัดแน่นอยู่ภายในข้อเขียนแต่ละชิ้นนั้น จึงเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือศรัทธาความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดู ศาสนาผี (ในที่นี้หมายถึง ศาสนา หรือความเชื่อพื้นเมืองเดิมใน

อุษาคเนย์) และรวมไปถึงศาสนาความเชื่ออื่นๆ ที่มีอยู่ในสังคม-วัฒนธรรมของไทย

ดังนั้นจึงไม่แปลกอะไรนัก ที่การผสมผสานกันระหว่างศาสนา จึงเรียกรวมๆ ว่า “ศาสนาไทย” เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใน “สังคม-วัฒนธรรมไทย” นั่นเอง

แน่นอนว่า ในสังคมวัฒนธรรมอื่นๆ ก็มีการผสมผสานของศาสนาความเชื่อในทำนองนี้ ไม่ต่างจากที่เกิดในสังคมไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งนั่นก็ทำให้มีคำศัพท์อย่าง ศาสนาพม่า (หรือเมียนมา) ที่ก็ผสมผสานระหว่างศาสนาที่เชื่อเรื่องผีนั้น (อันมีผีตนตนหนึ่งที่คนไทยรู้จักกันในชื่อเทพทันใจ เป็นตัวอย่าง) กับศาสนาพุทธและพราหมณ์-ฮินดู ที่รับมาจากอินเดียเป็นสำคัญ ศาสนาอินโดนีเซีย ที่ผสมผสานความเป็นผีพื้นเมืองมลายูเข้ากับศาสนาอิสลามกับพุทธศาสนา (โดยเฉพาะแบบมหายาน รวมไปถึงตันตระยาน) และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ฯลฯ ไม่ต่างไปจากคำว่าศาสนาไทย เพราะเป็นการผสมผสานของหลักคิด พิธีกรรม ความเชื่อ และอะไรอื่นอีกมาก ที่พ่วงมากับความเป็นศาสนาต่างๆ ในแต่ละสังคมวัฒนธรรม

แนวความคิดในการเรียกศาสนาความเชื่อที่ผสมผสานกันอย่างแยกไม่ขาด และมีอัตลักษณ์เฉพาะในสังคมวัฒนธรรมอย่างนี้ ได้ปรากฏมาก่อนในงานของนักวิชาการชาวตะวันตก ตั้งแต่ช่วงยุค 70 เป็นอย่างน้อย โดยหนึ่งในนักวิชาการที่สมาทานแนวคิดเกี่ยวกับศาสนาในทำที่ดังกล่าวที่ควรหยิบยกมาพูดถึงใน

ที่นั่นก็คือ ศ. โทมัส เคิร์ช (Thomas Kirsch, พ.ศ. 2473-2542) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาทำนองนี้ในไทยเป็นอย่างมาก

เพราะนอกจากนักมานุษยวิทยา ชาวเมืองซีราคิวส์ (Syracuse) แห่งมหานครนิวยอร์กท่านนี้ จะทำวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เสนอต่อมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา เรื่องเกี่ยวกับศาสนาของชาวผู้ไททางภาคอีสานของประเทศไทยแล้ว ก็ยังเป็นอาจารย์สอนวิชามานุษยวิทยา ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล ประเทศสหรัฐอเมริกาในยุค 70 ที่นักวิชาการคนสำคัญของไทยในยุคนั้นหลายคนได้ไปศึกษาต่ออยู่ที่นั่น โดยเฉพาะ ศ. ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ (พ.ศ. 2483-2566) ซึ่งแม้จะไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ที่สถานศึกษาอีกแห่งหนึ่งที่อยู่ห่างไกลออกไปคือมหาวิทยาลัยมิชิแกน แต่ก็แวะเวียนไปเยี่ยมเยือนมิตรสหายชาวไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยคอร์เนลขณะนั้นอยู่บ่อยครั้ง

นอกจากจะไปเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูงแล้ว อ. นิธิ ก็ยังไปร่วมสนทนากับบรรดาอาจารย์ท่านต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนลอยู่บ่อยๆ เช่น ศ. เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson, พ.ศ. 2479-2558) หรือที่นักวิชาการไทยมักจะเรียกกันว่า “ครูเบน” และย่อมรวมไปถึงนักมานุษยวิทยา ผู้สนใจเรื่องของศาสนาไทยอย่าง ศ. เคิร์ช ด้วย

น่าสนใจว่า เมื่อพูดถึง “ศาสนาไทย” แล้ว โดยปกติทั่วไป มักจะมีการเรียงลำดับความสำคัญของศาสนาต่างๆ ที่ผสมผสาน

กันเป็นศาสนาไทยว่า “พุทธ-พราหมณ์-ผี” โดยถือว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมไทยมากที่สุดในขณะเดียวกันก็ลำดับเอาศาสนาผีไว้ในตำแหน่งท้ายสุด เนื่องจากมองว่าเป็นศาสนาที่มีบทบาทน้อยที่สุดในสังคมไทย หลังการเข้ามาของศาสนาใหญ่อย่างพุทธและพราหมณ์-ฮินดู

แต่ อ. นิธิ กลับไม่คิดอย่างนั้น

อ. นิธิ เคยอธิบายถึงเรื่องนี้เอาไว้ชัดๆ ในข้อเขียนที่ชื่อ “พุทธ-พราหมณ์-ผี หรือ ผี-พราหมณ์-พุทธ (1)” ฉบับประจำวันที่ 15-21 พฤศจิกายน 2562 (ข้อเขียนชิ้นนี้มีความยาวขนาด 2 ตอนจบ โดยตอนที่ 2 ตีพิมพ์ลงในมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับประจำวันที่ 22-28 พฤศจิกายน 2562) เอาไว้ว่า

“...ศาสนาผี และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนาผีกับพุทธในเมืองไทย โดยเฉพาะเมื่อพุทธก็ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่เผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างมโหฬารในช่วง 200 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะผมมีความเห็นตรงกันข้ามกับนักวิชาการทั่วไป ที่ถือเอาพุทธศาสนาเป็นแกนกลางของศาสนาไทย โดยมีผีและพราหมณ์เป็นเปลือกห่อหุ้มอยู่ข้าง ผมกลับคิดว่า จะเข้าใจศาสนาไทยได้ดีกว่า หากถือเอาศาสนาผีเป็นแกนกลาง โดยมีพุทธและพราหมณ์เป็นเปลือกห่อหุ้มอยู่ภายนอก

แทนที่จะพูดถึงผีสาวนางไม้และการเซ่นวัก
ตักแตนที่ปฏิบัติกันในท้องถิ่นต่างๆ จนทำให้ความ
เชื่อเรื่องผีไม่มีความเป็นเอกภาพที่พอจะบรรยาย
ถึงอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ผมคิดว่าเรา
ควรพยายามมองหา ‘หลักการ’ ร่วมกันบางอย่าง
ในศาสนาผี ที่ในทางพิธีกรรมอาจแตกต่างกันใน
ท้องถิ่นต่างๆ เพราะ ‘หลักการ’ เหล่านี้ต่างหากที่
ต้องเผชิญกับ ‘หลักการ’ ของศาสนาจากภายนอก
และศาสนาผีหรือศาสนาภายนอกจะต้องปรับ
เปลี่ยนตัวเองเข้าหากันอย่างไร...”

การที่ อ. ตูล ตั้งชื่อคอลัมน์ของตนเองว่า “ผี-พราหมณ์-
พุทธ” ไม่ใช่ “พุทธ-พราหมณ์-ผี” ก็ย่อมสะท้อนถึงความคิดที่
คล้อยตามสิ่งที่ อ. นิธิ เสนอเอาไว้อย่างชัดเจน ดังที่ อ. ตูล ได้
เคยระบุเอาไว้ในข้อเขียนชิ้นหนึ่ง ซึ่งเป็นเสมือนบทนำของชุด
ข้อเขียนของตนเอง ที่ชื่อ “งานเชิงอรรถของอาจารย์นิธิ” ซึ่งรวม
เล่มอยู่ในหนังสือชื่อผี-พราหมณ์-พุทธ ในศาสนาไทย (ตีพิมพ์
ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2564 โดยสำนักพิมพ์นาตาแฮก) ดังข้อความ
ที่ว่า

“...ทฤษฎีความสัมพันธ์ของศาสนาผี
พราหมณ์ พุทธในสังคมไทย ซึ่งอาจารย์นิธิได้

อธิบายว่า ศาสนาผีเป็นศาสนาหลักโดยมีพุทธและ
พราหมณ์ประดับอยู่ข้างหน้า และผีเลือกเฉพาะ
พุทธกับพราหมณ์ในส่วนที่ไม่ขัดกัน ผมรับทฤษฎี
นี้อย่างเต็มที งานเขียนของผมจึงคล้ายทำหน้าที่ใน
การให้ภาพหรือตัวอย่างของความสัมพันธ์ดังกล่าว
ในแง่มุมต่างๆ...”

ทั้งนี้ อ. ตูล ยังได้เคยจัดจำแนกถึงข้อเขียนต่างๆ ที่อยู่ใน
คอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” เอาไว้ในข้อเขียนชิ้นเดียวกันนี้เอง
อีกด้วยว่า

“...งานเขียนของผมโดยมากแบ่งออกเป็น
สามแบบใหญ่ๆ

อย่างแรก คือ พูดถึงเรื่องศาสนาและความ
เชื่อในมิติทางโบราณคดีหรือวัฒนธรรม

อย่างที่สอง คือ พูดเรื่องจิตวิญญาณหรือเล่า
ประสบการณ์ส่วนตัว

อย่างที่สาม พูดถึงสถานการณ์ทางสังคม
การเมืองที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และความเชื่อ โดย
โฟกัสที่ ผี พราหมณ์ และพุทธ...” (จัดย่อหน้าใหม่
เพื่อให้อ่านง่าย สบายตามากขึ้นโดยผู้เขียน)

ข้อเขียนทั้งหลายในคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” ก็ว่ากันด้วยเรื่องราวอย่างที อ. ตูล จำแนกเอาไว้ตัวเอง ซึ่งก็ย่อรวมไปถึงข้อเขียนทุกชิ้นที่ถูกรวบรวมอยู่ใน *ภารตะ-สยาม มูฯ ไทย ไสยๆ อินเดีย เล่มนี้ด้วย*

2.

อ. ตูล ยังอธิบายถึงลักษณะโดยรวมของงานเขียนในคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” เอาไว้ในข้อเขียน “งานเชิงอรรถของอาจารย์นิธิ” ขึ้นเดิมอีกด้วยว่า

“...อาศัยว่าพอจะรู้เรื่องพราหมณ์-ฮินดูมากกว่าเรื่องอื่น จึงมีบทความเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์ค่อนข้างมาก อีกทั้งการที่ได้ติดตามครูบาอาจารย์พราหมณ์ชาวอินเดีย อ่านหนังสือแขกได้บ้าง จึงพอรู้ข้อมูลจากฝั่งอินเดียมากกว่าคนอื่นเขาหน่อย...”

อันที่จริงแล้ว อ. ตูล ไม่ใช่เพียงแค่ “...พอจะรู้เรื่องพราหมณ์-ฮินดูมากกว่าเรื่องอื่น...” อย่างที่ได้ถ่อมเนื้อถ่อมตัวเท่านั้นแน่ เพราะนอกจากจะเป็นผู้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแล้ว อ. ตูล ยังเป็นผู้ปฏิบัติตามจารีตคำสอนในศาสนา โดยได้บวชเป็น “พราหมณ์” อีกด้วย

และก็จะไม่น่าแปลกใจเช่นกันที่หนังสือรวมเล่มข้อเขียนจากคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” จะมีชื่อของชุดข้อเขียนนำหน้าด้วยวลีที่ว่า “ภารตะ-สยาม”

คำว่า “ภารตะ” ในโลกภาษาไทย มีที่มาจากคำในภาษาสันสกฤตว่า “ภารต” (อ่านว่า พา-ระ-ตะ) ซึ่งชนชาวอินเดียใช้เป็นชื่อเรียกประเทศของตนเอง โดยมีความหมายว่า “ลูกหลานของท้าวภารต” (อ่านว่า พระ-ระ-ตะ) วีรบุรุษในตำนาน ผู้เป็นโอรสของท้าวหุชยันต์ (อ่านว่า หุต-สะ-ยัน) กับนางศกุนตลา

ชาวอินเดียยึดถือกันว่า ท้าวภารต ผู้นี้เป็นจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ และภาคภูมิใจจนอ้างว่า ลูกหลานชาวอินเดียทั้งหลายสืบเชื้อสายมาจากท้าวภารตนั่นเอง

และก็นั่นเองว่า “สยาม” ในที่นี้ ย่อมหมายถึง “ไทย” หรือความเป็นไทยต่างๆ

“ภารตะ-สยาม” จึงเป็นชื่อที่หมายถึงความสัมพันธ์ถึงกันระหว่างศาสนาหรือความเชื่อที่มีที่มาจากอินเดีย (ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ พราหมณ์-ฮินดู หรือศาสนาผีพื้นเมืองในอินเดียเองก็ตาม) อันเกี่ยวข้องกับไทย ซึ่งก็เหมาะสมกันดีกับการเป็นชื่อของชุดหนังสือ ที่รวมข้อเขียนต่างๆ จากผู้เชี่ยวชาญเรื่องศาสนา พราหมณ์-ฮินดู ระดับหาตัวจับยากอย่าง อ. ตูล

ส่วนที่ผมเลือกที่จะใช้คำว่า “ชุดหนังสือ” เป็นเพราะก่อนหน้านี้หนังสือภารตะ-สยาม มูขุ ไทย ไสยฯ อินเดีย เล่มนี้ จะถือกำเนิดออกมาสู่สายตาของชาวโลก ยังมีหนังสือที่ อ. ตูล รวบ

รวมข้อเขียนของตนเอง ในคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” ในชื่อชุด “ภารตะ-สยาม” มาก่อนแล้ว 2 เล่ม

เล่มแรกก็คือ *ภารตะ-สยาม? ผี-พราหมณ์-พุทธ?* ซึ่งสำนักพิมพ์มติชนจัดพิมพ์ออกมาเมื่อ พ.ศ. 2560 อันเป็นหนังสือรวบรวมข้อเขียนที่แจกแจกให้เห็นถึงความคลุมเครือของกรณีศึกษาเกี่ยวกับศาสนาความเชื่อต่างๆ ของไทย ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างความเป็น ผี-พราหมณ์-พุทธ

ส่วนเล่มที่ 2 คือ *ภารตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง?* ที่สำนักพิมพ์มติชนจัดพิมพ์ออกมาเมื่อ พ.ศ. 2564 อันเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ทางการเมืองของประเทศไทยกำลังคุกรุ่น โดยเล่มนี้เป็นการรวบรวมข้อเขียนที่แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างศาสนากับการเมืองการปกครอง โดยข้อเขียนบางชิ้นในหนังสือเล่มนี้ ที่ได้เขียนขึ้นในช่วงระหว่างที่ยุทธศาสตร์บ้านเมืองของประเทศไทยกำลังยุ่งเหยิง ซึ่งก็เป็นภาพสะท้อนของมุมมองเชิงปรัชญาศาสนา ที่ อ. ตูลมีต่อสถานการณ์ในขณะนั้นด้วย

ภารตะ-สยาม มูขุ ไทย ไสยๆ อินเดีย จึงเป็นหนังสือรวมข้อเขียนจากคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” ของ อ. ตูล เล่มที่ 3 ในชุดหนังสือ “ภารตะ-สยาม” โดยสาระสำคัญของข้อเขียนที่ถูกรวบรวมมาชุดนี้ก็มีความแตกต่างออกไปจากหนังสือในชุด “ภารตะ-สยาม” ทั้ง 2 เล่ม ที่ถูกตีพิมพ์ออกมาก่อนหน้านี้

3.

หลายท่านคงทราบดีอยู่แล้วว่า คำว่า “มู” ในชื่อหนังสือ *ภารตะ-สยาม มูฯ ไทย ไสยฯ อินเดีย* เล่มนี้ เป็นคำเรียกภาษาปากอย่างย่อของคำศัพท์ร่วมสมัย ที่นิยมใช้กันในปัจจุบันว่า “มูเตลู” ที่มีความหมายโดยรวมเกี่ยวกับเรื่องของความเชื่อ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ดวง และโชคชะตาราศี รวมไปถึงเครื่องรางของขลัง การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่หลอมรวมสิ่งเร้นลับในความเชื่อแบบศาสนาผีกับศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมไปถึงศาสนาอื่น เข้ามาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

อ้างกันว่า คำ “มูเตลู” นี้ มีที่มาจากชื่อภาพยนตร์สัญชาติอินโดนีเซีย ที่ออกฉายเมื่อ พ.ศ. 2522 โดยมีเนื้อหาเล่าถึงการที่ผู้หญิง 2 คนใช้มนตร์ดำต่อสู้กัน เพื่อแย่งชิงผู้ชายที่ตนเองหลงรัก ซึ่งมีชื่อเรื่องว่า *Penangkal limu Teluh* (ชื่อภาษาอังกฤษคือ Antidote for witchcraft) และเข้าฉายในประเทศไทย ภายใต้ชื่อเรื่อง *มูเตลู ศักดิ์ไสยศาสตร์*

ถึงแม้ว่าภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวจะเก่าแก่เนิ่นนานถึงเพียงนั้น แต่ก็เชื่อกันว่าเป็นรากเหง้าที่มาของศัพท์คำว่า “มูเตลู” ในปัจจุบันนี้ อย่างที่มีความนิยมเรียกกันอย่างย่อว่า “มู” นั้นแหละ

ส่วนคำว่า “ไสยฯ” นั้นย่อมาจากคำว่า “ไสยศาสตร์” ซึ่งในปัจจุบันนี้มีความหมายถึงวิชาทางไสย อันเป็นลัทธิที่เกี่ยวข้อง

ข้องกับเวทมนตร์คาถาต่างๆ ซ้ำยังมีหลายท่านอธิบายด้วยว่าเป็นลัทธิอันมีที่มาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเฉพาะจากคัมภีร์อถรรพเวท

ไม่ว่าคำอธิบายว่าไสยศาสตร์นั้นมีที่มาจากคัมภีร์อถรรพเวทในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจะถูกต้องหรือไม่ก็ตาม แต่คำดังกล่าวในสมัยโบราณ (อย่างน้อยก็ในช่วงครึ่งแรกของกรุงศรีอยุธยา) ไม่ได้มีความหมายอย่างในปัจจุบันนี้ ดังมีประจักษ์พยานอยู่ในข้อความบางตอนของจารึกฐานพระอิศวรสำริด จากจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีอายุอยู่ในช่วงกลางสมัยอยุธยา (จารึกระบุศักราชตรงกับ พ.ศ. 2054) ดังข้อความว่า

“...จึงเจ้าพระญาศรีธรรมมาโศกราชประดิษฐานพระอิศวรเป็นเจ้านี้ไว้ให้ครองสัตว์สี่ตีนสองตีนในเมืองกำแพงเพชร และช่วยเลิกศาสนาพุทธ ศาสตร์และไสยศาสตร์และพระเทพกรรมมิให้หม่นให้หมอง ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน...”

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักอ่านจารึกว่า คำว่า “ไสยศาสตร์” ในจารึกฐานพระอิศวรสำริดข้างต้นนี้ หมายถึง “ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู” ซึ่งก็ไม่อาจทราบได้ว่าเป็นความบังเอิญหรือเปล่าที่ผู้คนในยุคหลังมีความเข้าใจผิดว่า วิชาทงไสยในไทยนั้นสืบทอดมาจากศาสนาของพวกพราหมณ์ที่นับถือคัมภีร์

อถรรพเวท เป็นหนึ่งในพระเวททั้งสี่ ซึ่งถือเป็นชุดคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ไสยฯ” ในชื่อ *ภารตะ-สยาม มูขุ ไทยไสยฯ อินเดีย* มีความหมายเป็นอย่างที่ใช้กันในปัจจุบัน คือวิชาทางไสย มากกว่าที่จะหมายถึงศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพราะฉะนั้นคำว่า ไสยฯ ในที่นี้ จึงมีความหมายล้อกันอยู่กับคำว่า “มูขุ” อย่างแยกขาดออกจากกันได้ค่อนข้างจะลำบากลำบาก และจึงเป็นที่แน่นอนด้วยว่า อ. ตูล ได้รวบรวมข้อเขียนเกี่ยวกับเรื่องไสยฯๆ มูขุๆ จำนวน 28 ชิ้น ที่เคยเขียนลงคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” มารวบรวมเอาไว้ในหนังสือเล่มนี้นั่นแหละ

ในหนังสือเล่มนี้ อ. ตูล ได้จัดกลุ่มของข้อเขียนทั้ง 28 ชิ้น ดังกล่าว ออกเป็น 2 ภาค

ภาคแรกมีชื่อว่า “ทะลวงมูขุ ทะลุไสยฯ เข้าใจหลากหลาย” ประกอบไปด้วยข้อเขียนทั้งหมด 10 ชิ้น โดยอาจจะเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มข้อเขียนที่เน้นทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องมูขุ และไสยฯ ทั้งของไทยและอินเดีย (รวมไปถึงพื้นที่ทางตอนเหนือของอนุทวีป ซึ่งอยู่นอกขอบเขตของชาติอินเดียในปัจจุบันอย่างทิเบตด้วย) โดยข้อเขียนแต่ละตอนมีเนื้อหาเป็นเอกเทศ ไม่ได้ต่อเนื่องถึงกันโดยตรง

ภาคที่ 2 นั้น อ. ตูล ตั้งชื่อว่า “ชวนส่องปรากฏการณ์ มูขุ ไทย ไสยฯ อินเดีย” ประกอบไปด้วยข้อเขียน 18 ชิ้น โดยเป็นกลุ่มข้อเขียนที่เน้นตัวปรากฏการณ์ความเชื่อ และเน้นการชวน

ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าว ที่เกิดขึ้นทั้งในไทยและอินเดีย ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีรายละเอียดและเนื้อหาที่เป็นอิสระระหว่างกัน ดังนั้นผู้อ่านจึงสามารถอ่านแยกขาดจากกันได้โดยสะดวก

อย่างไรก็ตาม ในภาคที่ 2 นี้ก็จะมีข้อเขียนบางเรื่องที่มีเนื้อหา หรือรายละเอียดบางประการต่อเนื่องถึงกันด้วย คือ เรื่องของพระแม่ลักษมี และพระตรีมูรติ

แต่ความต่อเนื่องถึงกันที่ว่านี้ ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นข้อเขียนที่ต้องอ่านต่อเนื่องกันจึงจะรู้เรื่องไปเสียหมด เพราะบางครั้งก็เป็นข้อเขียนที่ อ. ตูล เขียนต่อกันเป็นตอน เช่น ข้อเขียนเรื่อง “ต้อนรับที่ปาวลี: เรียนรู้พระแม่ลักษมีในวิถีพุทธ (1)” และ “ต้อนรับที่ปาวลี: เรียนรู้พระแม่ลักษมีในวิถีพุทธ (จบ)” แต่บางข้อเขียนก็ถูกเขียนขึ้นต่างกรรมต่างวาระ เพียงแค่นี้เนื้อหาเชื่อมโยงถึงกันมากเป็นพิเศษ เช่น “ฉลองที่ปาวลี: ทำความเข้าใจ ‘พระแม่ลักษมี’ กันเถิด” กับ “พระแม่ลักษมี กำลัง ‘มา’” ซึ่งเกี่ยวโยงกับข้อเขียน 2 ชิ้นแรก เพราะกล่าวถึงเรื่องของเทศกาลที่ปาวลีและพระแม่ลักษมีเป็นสำคัญ

4.

อ. ตูล ลาจากโลกนี้ไปอย่างปัจจุบันทันด่วน เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2568 ที่ผ่านมานี้ โดยที่ต้นฉบับของหนังสือภารตะ-

สยาม มุข ไทย ไสยฯ อินเดีย เล่มนี้ ยังไม่เสร็จสิ้นสมบูรณ์ดีนัก เพราะตามแผนงานเดิมนั้น อ. ตูล ตั้งใจที่จะเขียน “บทนำและสังเคราะห์บทความ” ของกลุ่มข้อเขียนทั้ง 2 ภาค ภายในหนังสือเล่มนี้ เช่นเดียวกับที่เคยทำมาก่อนในหนังสือ*การตะ-สยาม ศาสนาต้อง [ไม่] ห้ามเรื่องการเมือง?* แต่ก็ยังไม่แล้วเสร็จ

วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2568 กองบรรณาธิการของสำนักพิมพ์มติชน ได้ให้เกียรติติดต่อผม เพื่อทำหน้าที่เป็น “บรรณาธิการต้นฉบับ” และเขียนบทนำและสังเคราะห์บทความของเนื้อหาทั้ง 2 ภาคภายในหนังสือ*การตะ-สยาม มุข ไทย ไสยฯ อินเดีย เล่มนี้*

ผมสำนึกตนเองดีว่า ไม่อาจรู้ความในใจของ อ. ตูล ว่าต้องการจะเขียนเกริ่นนำ เชื่อมโยง และสังเคราะห์ข้อเขียนแต่ละชิ้น ในเนื้อหาทั้ง 2 ภาคไปในทิศทางไหน

ยิ่งเมื่ออ่านต้นฉบับทั้งหมดจนเสร็จสิ้น ผมก็ยังแน่ใจในความไม่รู้ของตนเอง ดังนั้นจึงร้องขอกับทางกองบรรณาธิการว่า นอกจากการตรวจสอบความถูกต้องต่างๆ ภายในหนังสือเล่มนี้แล้ว ผมจะเขียนเฉพาะบทนำของหนังสือทั้งเล่ม โดยเน้นไปที่ “จักรวาลความคิด” อันเป็นที่มาของข้อเขียนต่างๆ ในคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” ของ อ. ตูล ที่ถูกรวบรวมเข้ามาอยู่ในชุดหนังสือ “การตะ-สยาม” ซึ่งก็หมายรวมถึง*การตะ-สยาม มุข ไทย ไสยฯ อินเดีย เล่มนี้*ด้วย จนได้ทำให้เกิดเป็นข้อเขียนอารัมภบทอันยืดยาวของผมในหนังสือเล่มนี้ในที่สุด

ทั้งนี้ ผมยังได้หวังใจเอาไว้ด้วยว่า ข้อเขียนอารัมภบทชิ้นนี้ จะช่วยเพิ่มพื้นฐานให้ผู้อ่านได้ทราบถึงภูมิหลัง และที่มาที่ไป ของชุดความคิดที่ทำให้ อ. ตูล ได้รวบรวมข้อเขียนชุดนี้ขึ้นมาได้บ้าง พร้อมกับปล่อยพื้นที่ให้ผู้อ่านแต่ละท่านได้ตีความและเชื่อมโยงข้อเขียนแต่ละชิ้นในหนังสือเล่มนี้ ตามแต่วิจารณ์ญาณและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

ท้ายสุดนี้ ต้องขอขอบคุณกองบรรณาธิการสำนักพิมพ์ มติชน ที่มอบโอกาสให้ผมได้แสดงออกถึงมิตรภาพที่ผมมีต่อ
อ. ตูล

ด้วยความระลึกถึง อ. ตูล
ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ
10 มีนาคม 2568

ກາສຕະ-ສຳມ

ມຸ່ ໄທຍ ໄສຍ ອັນເດີຍ

ກາລຸນາ

ກະລວງມູຢາ
ກະລຸໄສຍາ
ເຂົ້າໃຈກາກມຸມ

การกลับมาของความสนใจ “ไสยศาสตร์” ในคนรุ่นใหม่

พักหลังนี้ไสยศาสตร์กลับมาเป็นประเด็นที่ถูกพูดถึงในสื่อสังคมออนไลน์บ่อยครั้งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่สนใจการเมือง ซึ่งมีทั้งเรื่องที่เป็นข้อมูลน่าสนใจ บางเรื่องก็ใหม่แต่หลายคนอาจไม่เคยรู้ บางเรื่องก็มีส่วนเสริมเติมแต่งออกไปในแนวทางแฟนตาซีที่เกินจินตนาการไปมาก โดยเฉพาะเรื่องไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก จนไสยศาสตร์กลายเป็นกระแสความสนใจใหญ่โต

กระนั้นก็เข้าใจได้ครับว่าในสังคมที่เราไม่สามารถแสวงหาข้อเท็จจริงหรือถกเถียงได้ทุกเรื่อง มีการปกปิดซ่อนเร้นหรือต้องห้าม การค้นหาและเรื่องเล่าซุบซิบก็จะเกิดมากเป็นพิเศษ ในแง่หนึ่งก็เป็นเครื่องมือลดทอนอำนาจหรือทำลายความศักดิ์สิทธิ์ให้คนคนนั้นดูกลายเป็นคนมีด้านมืดหรือตัวร้าย แม้อาจจะไม่ได้ตั้งอยู่บนความจริงทั้งหมด (หรืออาจเกินกว่าครึ่ง) แต่ก็ยังเป็นเครื่องมือไม่ก๊ออย่างที่ชนชั้นล่างหรือคนที่ถูกกดขี่เลือกหยิบมาใช้

ในอีกแง่หนึ่ง ชนชั้นบนก็อาจปล่อยให้มันลือๆ กันไปก็ได้ ในบางเรื่อง เพราะความจริงเอง นี่ก็สามารถทำลายความลึกลับ